

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

დემეტრე I

დემეტრე I, საქართველოს მეფე 1125–56, დავით აღმაშენებლის მემკვიდრე.

მამის სიცოცხლეშივე აქტიურად მონაწილეობდა სახელმწიფოს მართვა-გამგეობაში. დიდგორისა (1121) და შირვანის (1120–24) ბრძოლებში ქართველთა ლაშქრის გამარჯვება მისი დამსახურებაც იყო. დავით აღმაშენებლის გარდაცვალების შემდეგ იძულებული გახდა ქ. ანისი (სომხეთი) ყმადნაფიცობის პირობით თურქებისათვის დაეთმო.

დემეტრე I.
საქართველოს მეფე
მაცხვარიშის კედლის
მხატვრობა XI ს.

1138 დ. I-ის სარდლობით ქართველებმა განძა (ახლანდ. ქ. განჯა, აზერბაიჯანი) აიღეს და გამარჯვების ნიშნად ქალაქის კარი საქართველოში მოიტანეს (დაცულია გელათში), მაგრამ დ. I-მა ვერ შეძლო განძის შენარჩუნება. ქალაქი კვლავ მაჰმადიანთა ხელში გადავიდა და დიდხანს დარჩა მათ საყრდენ პუნქტად საქართველოს წინააღმდეგ ბრძოლაში.

1130 დ. I-ის უფროსმა შვილმა დავითმა იმის შიშით, რომ დ. I-ს უმცროსი ძე გიორგი არ გაემეფებინა, შეთქმულება მოაწყო მამის წინააღმდეგ. მეფემ შეიპყრო შეთქმულების მოთავეები – დავით დემეტრეს ძე და ივანე აბულეთის ძე. შემდგომ (სომეხი მემათიანის

ვარდანის ცნობით 1132, ლაშა-გიორგის დროინდელი მემატიანის ცნობით 1145) დ. I-მა ივანე აბულეთის ძე მოაკვლევინა, ხოლო მისი შვილი თირქაში (ქირქიში) საპყრობილეში დაამწყვდია.

1154 (1155) დავითმა კვლავ მოაწყო შეთქმულება თავისი ერთგული და მეფის მონინააღმდეგე დიდებულების შემწეობით, დ. I იძულებით ბერად შეაყენა და სამეფო ტახტი თვითონ დაიკავა (იმეფა მხოლოდ 6 თვე).

დავითის გარდაცვალების შემდეგ დ. I-მა ბერის ჩოხა გაიხადა და ტახტი დაიბრუნა, თანაც შეამზადა პირობები თავისი უმცროსი ძის – გიორგის – გასამეფებლად.

მწვავე შინაპოლიტიკური ბრძოლების გამო დ. I-ის მეფობის დროს საქართვ. პოლიტ. ბრდა ერთგვარად შეფერხდა.

საყურადღებოა დ. I-ის პოეტური შემოქმედება. ჩვენამდე მოაღწია მისმა რამდენიმე იამბიკომ. განსაკუთრებით გამოირჩევა ღვთისმშობლისადმი მიძღვნილი იამბიკოები. დ. I-ის თხზულებათა პოეტური სახეები ქრისტ. სიმბოლიკაზეა დაფუძნებული, ზოგ მათგანს რითმაც ეტყობა. მისი „შენ ხარ ვენახი“ დღესაც ცოცხალი პოეტური საგალობელია.

თხზ.: [წიგნში] ჩვენი საუნჯე, [ტ.] 1, თბ., 1960.

წყარო: ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანი, წგ.: ქართლის ცხოვრება, ს. ყაუხჩიშვილის გამოც., ტ. 2, თბ., 1959; ლაშა-გიორგის- დროინდელი მემატიანე, ცხოვრება დემეტრე მეფისა, იქვე, ტ. 1, თბ., 1955; *ქოროდანიათ.*, ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა, [წგ. 1], ტფ., 1892.

ლიტ.: კ ა კ ა ბ ა ძ ე მ., დავით აღმაშენებლისა და დემეტრე მეფის ლირიკა, «მნათობი», 1962, №4; კ ე კ ე ლ ი ძ ე კ., ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 1, თბ., 1960; მ ე ტ რ ე ვ ე ლ ი რ., შინაკლასობრივი ბრძოლა ფეოდალურ საქართველოში (XII ს.), თბ., 1973; მ ი ს ი ვ ე, მეფე თამარი, თბ., 1991; ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი ი ვ., ქართველი ერის ისტორია, წგ. 2, თბ., 1983 (*თხზ.* თორმეტ ტომად, ტ. 2).

რ. მეტრეველი
